

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Зубкової Людмили Миколаївни

«Формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Необхідність підготовки конкурентоспроможних педагогів, здатних до творчої самореалізації в умовах єдиного європейського освітнього простору, ефективної праці з підвищення якості навчання учнів, примноження надбань вітчизняної освітньої сфери актуалізують проблему формування життєвої компетентності майбутніх учителів. Сьогодні, як наголошується в Законі України «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2025 року, неабиякого значення набуває створення умов для професійного самовдосконалення майбутніх учителів, забезпечення можливостей безперервного розвитку власних інтелектуально-пізнавальних здібностей та їх вияву в різних професійних і соціальних сферах, формування самостійності, критичності, мобільності особистості.

Саме тому виконане Зубковою Людмилою Миколаївною дослідження, в якому розкривається система заходів з формування життєвої компетентності майбутнього вчителя, здатного до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації, відзначається неабиякою важливістю. Отже, дисертаційна робота відповідає назрілим потребам теорії й практики, опирається на нормативну базу сучасної освіти.

Слід підкреслити, що дослідження виконувалося відповідно до науково-дослідної теми кафедри початкової, дошкільної та професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці фахівців» (номер державної реєстрації 0111U008876). Л. М. Зубкова виявляє суперечливі тенденції у формуванні життєвої компетентності майбутніх педагогів, досить кваліфіковано аналізує стан, внесок і межі розв'язання обраної проблеми.

Наголосимо на тому, що представлена до захисту робота є цілісним, системним дослідженням. Аргументація дисертанткою актуальності й доцільності розробки теми є достатньою.

Коректно сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет як структурні елементи дослідження. Для розв'язання сформульованих завдань використано ефективні методи дослідження. Проведена експертиза дисертації свідчить, що дослідниці вдалося чітко визначити стратегію наукового пошуку та забезпечити його максимально повну реалізацію.

Структурування матеріалу та його представлення у двох розділах надало можливість автору системно й вичерпно висвітлити теоретичні засади та експериментальні засоби формування життєвої компетентності особистості студента.

Беззаперечними є наукова новизна та теоретичне значення дослідження, оскільки вперше теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування життєвої компетентності майбутнього вчителя, чітко, логічно послідовно й аргументовано розкрито сутність цього поняття.

Не викликає сумніву й практичне значення роботи: Л. М. Зубковою створено й апробовано інноваційний науково-методичний супровід реалізації визначених педагогічних умов, а також розроблено систему методів, котрі дозволяють повно й цілісно діагностувати рівень сформованості життєвої компетентності студентів.

Результати глибокої теоретико-методологічної рефлексії життєвої компетентності представлені в першому розділі («Формування життєвої компетентності майбутніх учителів як сучасна педагогічна проблема»). Дисертантка задіює когнітивні опори із вітчизняної та зарубіжної теорії і практики підготовки педагогічних кадрів для висвітлення сутності понять «життєдіяльність», «життєвий досвід», «життєва стратегія», «життєздатність», «життєстійкість», «життєтворчість» (с. 50-54). Л. М. Зубкова виявляє діалектику взаємозв'язку зазначених вище понять, багатоаспектний аналіз яких дозволив їй дійти висновку про необхідність розуміння життєвої

компетентності як такої властивості особистості, котра інтегрує знання, вміння, життєвий досвід, характеризує здатність розвивати себе, досягати поставленої мети, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві завдання в особистісній, професійній, соціальній сферах. На схвалення заслуговує й авторський підхід щодо структурування поняття «життєва компетентність особистості», базовими компонентами якого цілком правомірно виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий та регулятивний.

Грунтовним й поліаспектним є розкриття педагогічних умов формування окресленої компетентності. Вільно оперуючи широкою джерельною базою, автор цілком повно, на нашу думку, характеризує такі умови, як створення в класичному університеті життєтворчого середовища; спрямування студентів на усвідомлення ризиків і стереотипів учительської професії; набуття життєвого досвіду на основі взаємодії зі значущими особистостями на етапі навчання студентів (с. 114-134). Варто зазначити, що, оскільки створення життєтворчого середовища передбачає формування ціннісних орієнтацій, переконань, мотивів особистості, а усвідомлення ризиків учительської професії, взаємодія зі значущими особистостями в навчальному процесі вишу забезпечують можливість більш повного вияву своїх індивідуально-креативних можливостей, такий підхід, дійсно, на нашу думку, дозволяє забезпечити високу ефективність життєдіяльності особистості майбутнього вчителя.

Все окреслене вище дозволило дисертантці виконати перше, друге та третє завдання дослідження.

У другому розділі («Експериментальна перевірка ефективності впровадження педагогічних умов формування життєвої компетентності майбутніх учителів у класичному університеті») викладено логіку й стратегію констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту. Слід наголосити на безсумнівній теоретичній і практичній значущості результатів діагностувального експерименту, в якому взяли участь 485 студентів 1-4 курсів та 72 викладача класичних університетів України.

Дисертанткою докладно представлено аналіз системи критеріїв та їхніх показників (а саме: потребового, знаннєво-творчого, операційного, рефлексивного), що дозволяють максимально повно схарактеризувати рівні сформованості життєвої компетентності особистості (с. 148-152).

Впровадження розробленого Л. М. Зубковою інструментарію діагностики (котрий передбачав проведення анкетування, тестування, спостереження тощо) дозволив дійти висновку про переважно низький рівень сформованості життєвої компетентності студентів за всіма визначеними нею показниками.

Підкреслимо, що відповідність використаних методів предмету, меті і завданням дослідження, масовий характер експерименту, репрезентативність вибірки, процедури математичної статистики для обробки даних забезпечили високу вірогідність одержаних результатів та обґрунтованість наукових висновків, сформульованих у дисертаційній роботі.

Диверситивність методів, котрі склали інструментарій реалізації окреслених дослідницею педагогічних умов, а саме таких, як бесіди, дискусії, тренінгові справи (наприклад, «Виміри власного «Я», «Дерево життя», «Мій портрет очима інших»), тренінгові заняття, присвячені поведінці педагога в типових і нетипових ситуаціях, рольове розігрування різноманітних утруднень, цикл зустрічей «Жива бібліотека», у межах реалізації якого запрошувалися успішні в житті й кар'єрі люди, які ділилися зі студентами шляхами досягнення успіху, поетапне впровадження веб-квесту, форсайт-проектування, насичення змісту навчальних дисциплін темами про життєтворчість, самореалізацію, саморозвиток тощо, – все це суттєво активізувало формування життєвої компетентності студентів експериментальних груп, їхню самоосвітню діяльність, спонукало до самовияву та самовтілення, усвідомлення необхідності інноватизації педагогічної діяльності, досягнення професійного успіху (§ 2.2).

Зазначене вище переконує в тому, що Л. М. Зубковою вирішено четверте та п'яте завдання дослідження.

Кількісні матеріали прикінцевого констатувального експерименту переконливо засвідчили, що експериментальна робота з реалізації педагогічних

умов, які сприяють позитивній динаміці формування життєвої компетентності студентів, відзначається ефективністю та стабільністю результатів, що надає можливість використовувати її у масовій педагогічній практиці. Можливими конкретними шляхами використання результатів дослідження є розробка спеціалізованих курсів, оновлення змістових модулів навчальних дисциплін «Психологія», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Основи педагогічної майстерності», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для класичних університетів, а також закладів підвищення кваліфікації вчителів із забезпечення успішності творчого самовиявлення, самореалізації, формування життєвої компетентності фахівців.

Всі поставлені дисертанткою завдання вирішені. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є повно й вичерпно обґрунтованими; їх достовірність, новизна і повнота викладу в наукових працях автора не викликають заперечень. Слід підкреслити, що за темою дисертації опубліковано 20 наукових праць, з яких 11 – одноосібних, зокрема 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 2 статті в зарубіжних виданнях. Результати дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації.

Окреслене вище дозволяє дійти висновку, що Л. М. Зубковою отримано нові науково обґрунтовані результати, котрі вирішують суттєву наукову задачу розробки й впровадження педагогічних умов ефективного формування життєвої компетентності особистості.

Поряд з цим, подана дисертація не позбавлена окремих недоліків:

1. Робота значно виграла б, якби Л. М. Зубкова в § 1.1 розширила аналіз позицій зарубіжних науковців, представивши підходи західноєвропейських дослідників щодо суті та структури життєвої компетентності особистості.

2. Оскільки формування життєвої компетентності передбачає активний саморозвиток особистості, є доцільним розкрити діалектику взаємозв'язку життєвої компетентності та компетентності саморозвитку майбутнього вчителя.

3. У § 1.3 має сенс, виходячи з основних концептуальних положень дослідження (а саме особистісно-діяльнісного, аксіологічного, компетентнісного підходів), аргументувати більш повно необхідність виокремлення саме тих педагогічних умов, котрі були запропоновані Л. М. Зубковою (с. 108-113).

4. У § 2.1 йдеться про те, що на констатувальному етапі в експерименті взяли участь студенти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (с. 153-154). На нашу думку, результати проведеного дослідження набули б більшої переконливості, якби Л. М. Зубкова залучила студентів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) не лише до констатувального, а й до формувального експерименту, утворивши експериментальні та контрольні групи в усіх трьох вишах, котрі виступили базою дослідження.

5. У зв'язку з тим, що мова йде про професійну підготовку майбутніх учителів саме в класичному університеті, однією з основних відмінностей функціонування якого є включення студентів в активну науково-дослідну діяльність, бажано було б на етапі експериментальної роботи представити більш детально засоби цієї діяльності в контексті реалізації запропонованих дослідницею педагогічних умов.

6. Враховуючи те, що в ході експериментальної роботи Л. М. Зубковою було розроблено та впроваджено значну кількість ефективних педагогічних засобів формування життєвої компетентності особистості відповідно до кожної з педагогічних умов, є доцільним їх систематизувати й опублікувати у вигляді методичних порад, навчальних посібників.

Незважаючи на висловлені зауваження, дисертація «Формування життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті», є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Зубковій Людмилі Миколаївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,

професор кафедри французької філології

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова

 М. О. КНЯЗЯН

Підпис засвідчую:

кандидат хімічних наук, доцент

секретар вченої ради

Одеського національного

університету імені І. І. Мечникова

02.10.2017р.

С. В. КУРАНДО